

Історія

УДК 94(73):327.56(569.1):930.1

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18136615>

**Формування позиції США щодо військово-політичного конфлікту в
Сирії в українській історіографії**

Рунц Євген Вікторович,

аспірант кафедри світової історії модерного часу

Львівського національного університету імені Івана Франка, Львів,

Україна, <https://orcid.org/0009-0008-2576-4927>**Прийнято: 20.12.2025 | Опубліковано: 31.12.2025**

***Анотація.** Узагальнено підходи українських дослідників, які аналізують геополітичні, безпекові та гуманітарні аспекти військово-політичного конфлікту в Сирії (2011–2024). Наголошено, що попри наявність окремих студій, комплексного огляду української історіографії проблеми досі бракує. Метою дослідження є систематизація цих напрацювань та виявлення провідних інтерпретацій щодо ролі США у сирійській війні. Простежено оцінки українських дослідників щодо ключових підходів різних президентських адміністрацій США до сирійської кризи: від спроб підтримати помірковану опозицію, стримати застосування хімічної зброї та сформувати антитерористичну коаліцію – до ударів у відповідь на злочини режиму Башара Асада та поступового перегляду американської стратегії на Близькому Сході. Констатовано, що частина українських науковців вказували на той факт, що нерішучість окремих кроків Вашингтона сприяла посиленню впливу Росії, Ірану й “Хезболли”, що забезпечило Башару Асаду збереження*

влади та продовження репресій, тоді як недостатня підтримка помірної опозиції створила умови для зростання радикальних угруповань. Зроблено висновок, що українські автори загалом сходяться на тому, що політика США була непослідовною, а її обмеженість посилила гуманітарну катастрофу й змінила баланс сил у регіоні на користь авторитарних акторів. Як іронічно відзначали деякі українські дослідники питання, американці, які досі намагалися активно не втручатися в гостру боротьбу громадянської війни в Сирії, у визначальний для цієї країни момент повалення режиму Б. Асада наприкінці 2024 р. не мали відповідно і впливу на те, які саме сили мали б взяти участь у захопленні влади. За таких обставин і Джо Байдену в останній місяць своєї каденції, і вдруге обраному президентом США Дональду Трампу залишалося лише налагоджувати зв'язки з нововстановленою сирійською владою, йти на компроміси – аж до сприяння легітимізації повстанської групи Хаят Тахрір аш-Шам та її лідера (а відтак – і очільника Сирії) Абу Мухаммада аль-Джулані в очах міжнародної спільноти би принаймні у такий спосіб унеможливити відродження «Ісламської держави» у цьому регіоні, а в самій Сирійській державі – забезпечити відбудову після понад десятиліття війни та руйнувань, відмову від запровадження в країні шаріату, а також відокремлення релігії від державного сектору й освітнього процесу, створення інклюзивного уряду, а також забезпечення того, щоб терористичні організації не могли діяти на території країни.

Ключові слова: політика США, військово-політичний конфлікт, Сирія, Башар аль-Асад, Хаят Тахрір аш-Шам, українська історіографія, оцінки.

Formation of the US position on the military-political conflict in Syria in Ukrainian historiography

Eugene Runts,

Postgraduate student of the Department of Modern World History

Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0008-2576-4927>

Abstract. *The approaches of Ukrainian researchers who analyze the geopolitical, security and humanitarian aspects of the military-political conflict in Syria (2011–2024) are summarized. It is emphasized that despite the existence of individual studies, a comprehensive review of the Ukrainian historiography of the problem is still lacking. The purpose of the study is to systematize these developments and identify leading interpretations of the role of the US in the Syrian war. The article traces the assessments of Ukrainian researchers on the key approaches of various US presidential administrations to the Syrian crisis: from attempts to support the moderate opposition, restrain the use of chemical weapons and form an anti-terrorist coalition – to strikes in response to the crimes of the Bashar al-Assad regime and the gradual revision of the American strategy in the Middle East. It is noted that some Ukrainian scholars pointed to the fact that the indecision of certain steps by Washington contributed to the strengthening of the influence of Russia, Iran and Hezbollah, which ensured that Bashar al-Assad remained in power and continued repression, while insufficient support for the moderate opposition created conditions for the growth of radical groups. It is concluded that Ukrainian authors generally agree that US policy was inconsistent, and its limitations exacerbated the humanitarian catastrophe and changed the balance of power in the region in favor of authoritarian actors. As some Ukrainian researchers ironically noted, the Americans, who had so far tried not to actively*

intervene in the fierce struggle of the civil war in Syria, at the defining moment for this country of the overthrow of the regime of Bashar al-Assad at the end of 2024, had no influence on which forces would take part in the seizure of power. Under such circumstances, both Joe Biden in the last month of his term and Donald Trump, who was re-elected as US President, had no choice but to establish ties with the newly established Syrian authorities, to make compromises – up to and including facilitating the legitimization of the Hayat Tahrir al-Sham rebel group and its leader (and therefore the head of Syria) Abu Muhammad al-Julani in the eyes of the international community, in order to at least make it impossible for the Islamic State to resurface in the region, and in the Syrian state itself – to ensure reconstruction after more than a decade of war and destruction, to reject the introduction of Sharia law in the country, as well as to separate religion from the state sector and the educational process, to create an inclusive government, and to ensure that terrorist organizations cannot operate on the territory of the country.

Keywords: *US policy, military-political conflict, Syria, Bashar al-Assad, Hayat Tahrir al-Sham, Ukrainian historiography, assessments.*

Постановка проблеми. Українська історіографія тематики як сучасної війни у Сирії, так і політики Сполучених Штатів Америки щодо цієї держави та загалом близькосхідного регіону впродовж першої чверті ХХІ століття сьогодні лише перебуває на стадії становлення. Але тим не менше, певні її аспекти вже розглядалися окремими вченими в Україні. Наукова оцінка політики США щодо Сирії в українській історіографії охоплює широкий спектр підходів, від геополітичного аналізу цього аналізу в контексті подій, які мали місце ще до подій “Арабської весни” та громадянської війни у Сирії до вивчення конкретних дій адміністрацій США у контексті згаданого сирійського конфлікту. Адже характер відносин між США та Сирією на початку ХХІ ст. значною мірою визначалася конфігурацією взаємин, які

сформувалися ще на тлі розгортання у світі Холодної війни. Так, поразка арабських держав у Шестиденній війні 1967 р. з подальшою окупацією підтримуваним США Ізраїлем Голанських висот створили між Вашингтоном та Дамаском тривалу напруженість, яку вдалося у 1970-х рр. – з приходом до влади в Сирії Хафеза аль-Асада – перевести на рівень нейтральної, прагматичної взаємодії, в результаті чого аж до 1990-х рр. американська дипломатія розглядала Сирію як важливого, хоча й проблемного актора регіональної безпеки, здатного впливати на ситуацію в Лівані, палестинське питання та баланс сил у східному Середземномор'ї. Лише з 2000-х рр., коли Сирію очолив Башар аль-Асад, сирійсько-американські відносини знову почали набувати рис зростаючої конфронтації. Зрештою політика адміністрації Джорджа Буша-молодшого, особливо після вторгнення США в Ірак у 2003 р., призвела до подальшої ізоляції Сирії, яку Вашингтон звинувачував у підтримці тероризму та дестабілізації регіону, і такий стан справ зберігався впритул до подій 2011 р., коли накопичені суперечності, внутрішні соціально-політичні проблеми Сирії створили умови для вибуху масштабного конфлікту, який врешті переріс у громадянську війну. Дослідження підходу США на тлі вищезгаданих процесів, і безпосередньо в контексті Громадянської війни в Сирії 2011–2024 рр. в українській історіографії допомагають краще зрозуміти мотиви, стратегії та наслідки американської присутності в регіоні.

Мета статті – комплексно проаналізувати підходи української історіографії до політики США щодо сирійського конфлікту, її трансформації під час президентських адміністрацій Барака Обами, Дональда Трампа, Джо Байдена, початку другої каденції Д. Трампа, її ефективності, виявлення ключових стратегічних здобутків та прорахунків та визначення їхніх наслідків для регіональної та міжнародної безпеки.

Основний текст. Деякі українські дослідники розглядають політику США в Сирії як частину ширшої геополітичної гри на Близькому Сході. Зокрема, Сергій Крижанівський проаналізував роль США у протистоянні з Росією та Іраном за вплив у Сирії, а також енергетичні аспекти конфлікту, пов'язані з проектами газопроводів. Вчений стверджував, що геополітичне становище Сирії на Близькому Сході має величезне значення не тільки в регіональному сенсі, а й у планетарному. Тому США поруч зі спершу СРСР, а згодом – Російською Федерацією більше 70 років змагаються за вплив на цю країну, виходячи зі своїх економічних інтересів. У 1967 р. Сирія розірвала дипломатичні відносини зі Сполученими Штатами після арабсько-ізраїльської війни. Відносини відновили в 1974 р.. У 1979 р. Сирію внесли в американський список держав-спонсорів тероризму, в цьому ж році стосовно неї застосували економічні санкції [4].

Як простежив С. Крижанівський, у 1990–2001 рр. США і Сирія співпрацювали у вирішенні деяких регіональних питань, але в 2003 р., на тлі вторгнення США до Іраку, відносини знову погіршилися. Тож у 2004 р. Сирія стала предметом економічних санкцій з боку США, більшість американських продуктів заборонено експортувати в цю країну. У серпні 2008 р. США ввели нові санкції, згідно з якими американські компанії не могли більше брати участь у видобутку сирійської нафти. Втім, як відзначив вчений, на початку 2009 р. США почали переглядати свою політику щодо Сирії у світлі змін в країні та регіоні, що призвело до того, що обидві країни знову почали співпрацювати у вирішенні регіональних питань.

Однак коли з початком протестів у Сирії навесні 2011 р. сирійський уряд неадекватно відреагував на демонстрації, застосувавши силу до протестувальників, в результаті чого по всій країні почали спалахувати повстання, які з часом переросли в повномасштабну громадянську війну, уряд США почав неодноразово закликати президента Башара аль-Асада піти у

відставку і дати можливість сформувати перехідний уряд. Супроводом до цього були жорсткі санкції США, які впроваджували (і впроваджують) координуючи дії з країнами Європи, Азії та арабського світу. Зокрема, як відзначив С. Крижанівський, у квітні 2011 року уряд США ввів додаткові санкції проти осіб, замішаних в порушеннях прав людини і підтримці режиму Асада [4].

Говорячи ж про енергетичний контекст політики великих держав, зокрема США, щодо Сирії, дослідник зауважував, що його слід розглядати в двох географічних масштабах: прагненні учасників конфлікту взяти під контроль комплекси нафтовидобутку (вони здебільшого знаходяться на північному сході країни) та роллю, яку може зіграти Сирія у транспортуванні енергоносіїв. Аж до осені 2013 р. позиції “заливних” монархій з сирійського питання цілком збігалися з інтересами США. Однак з посиленням впливу в регіоні Ірану та Росії цей баланс було суттєво порушено, що потенційно створює суттєву небезпеку: на думку С. Крижанівського, близькосхідний конфлікт може призвести до застосування ядерної зброї Росією чи США, а також змусити Іран продовжити створення своєї ядерної бомби [4].

Артем Денисенко, який також розглядав політику США щодо військово-політичного конфлікту у Сирії, стверджував, що останній розпочався саме в той час, коли Вашингтон вперше з часу завершення Другої світової війни знову перевести ключовий вектор своєї зовнішньої політики із Азійсько-Тихоокеанського регіону на Близький Схід як пріоритетний та ключовий для інтересів національної безпеки США, а тому й війна в Сирії, на переконання А. Денисенка, стала одним із найбільших викликів ХХІ століття. Щоправда, саму політику президента США Б. Обама щодо сирійської кризи, як стверджував дослідник, радше критикували, аніж визнавали конструктивною. Зокрема відзначалось, що у той час, як Росія, Іран та “Хезболла” надавали всебічну підтримку режиму Б. Асада, США, навпаки, зробили дуже мало для

допомоги своїм союзникам, що врешті дало змогу алавітській меншині, яка становить опору влади Б. Асада, утриматися при кермі та продовжувати утискати сунітську арабську більшість і представників інших релігійних громад Сирії. Крім того, саме небажання США активно підтримати помірковану опозицію створило сприятливі умови для посилення радикальних джихадистських угруповань [2, с. 106].

Ба більше, як констатував вчений, погрози адміністрації Барака Обами завдати військового удару у відповідь на застосування сирійськими урядовими силами хімічної зброї в серпні 2013 р. багато хто сприйняв як відірвані від реальності – оскільки режим Б. Асада вже до того вбив значно більше сирійців, використовуючи звичайні види озброєння. Крім того, на переконання А. Денисенко, подив навіть серед частини союзників США викликало рішення Б. Обами та його соратників з Білого Дому погодитися на російську ініціативу щодо передачі сирійського хімічного арсеналу під міжнародний контроль – оскільки існував великий ризик, що режим Б. Асада не матиме жодного наміру повністю виконувати взяті на себе міжнародні зобов'язання з ліквідації хімічної зброї, а Москва не забажає, чи і не буде здатна примусити Дамаск це зробити. Нарешті, багато хто висловлював занепокоєння, що нездатність адміністрації Обами зупинити асадівський режим від продовження масових убивств власного населення не тільки призвела до затяжної гуманітарної катастрофи, яка тривала роками, але й може бути сприйнята іншими диктаторами як мовчазний дозвіл чинити подібні злочини проти своїх опонентів абсолютно безкарно [2, с. 106].

На думку А. Денисенка, такий підхід був продиктований власними переконаннями Б. Обами, який ще й до початку війни в Сирії критикував «мілітарну» політику свого попередника в Білому Домі Джорджа Буша-молодшого, яка на його думку була тягарем для бюджету, витрати на яку значно перевищували вигоди з неї, а тому у випадку сирійської кризи вирішив

поставити на дипломатичні, а не військові підходи, визначивши для себе «червоною лінією», після якої допускалося застосування війська, використання режимом Б. Асада хімічної зброї. Безпека союзного Ізраїлю, як припускав дослідник, також була однією з причин, чому Б. Обама намагався військово не втручатися у події в Сирії – аби не провокувати на ескалацію проти ізраїльської сторони окрім сирійського уряду також Іран та “Хезболлу”. Врешті, у Вашингтоні часів президентства Б. Обама бажали не погіршувати відносин із РФ, яка підтримала очільника Сирії, оскільки американська сторона допускала у своїх планах комунікацію із Кремлем, зокрема, щодо іранського ядерного досьє [2, с. 106].

З іншого боку, на думку Анатолія Худолія, ще у серпні 2014 р. адміністрація Обама схилилася до здійснення обмеженої у масштабах та тривалості атаки на стратегічні військові об’єкти у Сирії з метою покарати уряд Б. Асада та унеможливити майбутнє використання ним хімічної зброї проти цивільного населення [16, с. 53].

Крім того, на думку політолога-міжнародника Миколи Фесенка, під час спільної прес-конференції із президентом Франції Франсуа Олландом 24 листопада 2015 р. Б. Обама недвозначно окреслив власне бачення застосування американських збройних сил у світі – в тому числі у Сирії – попри те, що США є найпотужнішою державою в світі (Сполучені Штати на той момент витрачали на свої збройні сили більше, ніж наступні за ними вісім держав разом узяті), але таке лідерство, на думку американського президента, не означало перетворення США на «світового жандарма», а передбачало «раціональне застосування військової сили і ведення світової спільноти за собою у правильному напрямку» [15].

Дослідження Петра Тригуба та Вікторії Віхоть зосереджене на аналізі близькосхідної політики США за президентства Барака Обама. Автори досліджують підходи до врегулювання регіональних конфліктів, зокрема в

Сирії, та оцінюють ефективність цієї політики. Так, автори відзначали, що обраний у 2009 р. сорок четвертий президент Сполучених Штатів Америки, Барак Хусейн Обама у своїй інавгураційній зазначив, що забезпечення стабільності в регіоні Близького Сходу з цього моменту стала однією з основних цілей його адміністрації. Однак водночас дослідники констатували, що в питанні врегулювання наслідків “арабської весни”, зокрема “сирійського” питання, США не змогли надати важливої та достатньої військової та фінансової допомоги, щоб швидко допомогти населенню подолати диктатуру Асада та оперативно вийти з довготривалої економічної та політичної кризи попри офіційну американську риторику про сприяння переходу арабського світу до “нового демократичного майбутнього” [14, с. 82].

Марина Сівак у своїй роботі, аналізуючи трансформацію політики США на Близькому Сході після “Арабської весни”, зокрема позицію США щодо громадянської війни в Сирії та реакцію на дії сирійського уряду, відзначила, що одним із головних напрямів політики США у регіоні стала громадянська війна в Сирії. Президент США закликав Б. Асада поважати вимогу народу про його відставку. Однак протягом війни у Сирії позиція США була досить стриманою і полягала у підтримці опозиції та відмові від військової інтервенції, яка могла бути обумовлена лише застосуванням хімічної зброї. У той же час, побоюючись приходу ісламістів до влади Сирії, США підтримували відхід Б. Асада лише за наявності політичної сили, здатної гарантувати стабільність. Цим американська позиція принципово відрізнялася від позиції Туреччини, яка однозначно підтримувала відставку Б. Асада. Навіть після застосування хімічної зброї в Сирії США з одного боку активізували фінансову допомогу помірній сирійській опозиції (зокрема, було створено спільну програму США та Туреччини з підготовки військовиків опозиції) і врешті загроза, що виникла у зв'язку із створенням Ісламської

держави (ІД), призвела до збройного втручання США. Було проведено удари ВПС США, сформовано міжнародну коаліцію на чолі зі США по боротьбі з ІД. З іншого боку, за твердженням М. Сівак, з 2015 р. Б. Обама проводив активні переговори з президентом РФ щодо мирного врегулювання конфлікту, що призвело до певного зволікання у загальній допомозі союзників Штатів в регіоні, що загострювало гуманітарну ситуацію в регіоні [12, с. 37].

Комплексний аналіз американської політики щодо Сирії на початку ХХІ століття провів Н. Шпанько. На думку дослідника, основними геополітичними завданнями США у сирійському конфлікті було повалення режиму Б. Асада з метою ослаблення Ірану, а також підтримка Ізраїлю і Саудівської Аравії як своїх стратегічних союзників у регіоні. Окрему увагу звернено на санкційну політику Вашингтона проти Дамаска. Ще з 1979 року Сирію визнано державою-спонсором тероризму. Наразі цей статус мають також Іран, Північна Корея і Куба. Проте Сирію ніколи не виключали з “чорного списку” Державного департаменту, і вона перебуває у ньому довше за всіх [18, с. 43].

Внесення країни до переліку держав-спонсорів тероризму, як стверджував автор, означає запровадження з боку США жорстких обмежень. Серед останні – заборона на експорт озброєнь та продукції подвійного призначення, що може бути використана у військових цілях, а також потужні економічні та фінансові санкції, серед яких – припинення кредитування міжнародними інституціями, позбавлення дипломатичного імунітету та інші заходи. У такій ситуації держава втрачає можливість підтримувати повноцінні політичні й економічні зв’язки зі світом, а її режим змушений спиратися або на внутрішні ресурси, або на природні багатства, або на зовнішню підтримку, що з часом неминуче призводить до його занепаду. Загалом санкції США проти Сирії, як уточнював дослідник, умовно можна поділити на «первинні» (ті прямі обмеження, що вводили щодо самої Сирії, її посадових осіб,

державних структур та окремих секторів економіки) та «вторинні», які застосовували щодо третіх країн, їхніх компаній та громадян, які вели комерційну діяльність із Сирією в тих галузях, які підпадали під первинні санкції [18, с. 43–44].

12 грудня 2003 р. у США був ухвалений Акт про відповідальність Сирії та відновлення суверенітету Лівану. У цьому документі жорстко засуджувалася підтримка режимом Асада «Хезболли» та інших терористичних організацій, наголошувалося на його спробах роздобути зброю масового ураження та підкреслювалася необхідність запровадження президентом додаткових санкцій.

По-справжньому жорсткі, так звані “пекельні”, санкції почали накладатися на Сирію після початку громадянської війни. До них увійшли ембарго на експорт сирійської нафти й нафтопродуктів, заборона будь-яких фінансових операцій через банківську систему США, що суттєво ускладнило ведення бізнесу в країні, а також замороження активів сирійського уряду, Центрального банку та державних компаній. У результаті запровадження цих санкцій товарообіг між США і Сирією скоротився у 26 разів [18, с. 44].

На думку автора, жорстокі дії сирійського режиму під час громадянської війни вимагали від Сполучених Штатів більш рішучої реакції. 20 грудня 2019 року у США був ухвалений Акт Цезаря про захист цивільного населення Сирії, який став частиною Закону про оборонний бюджет на 2020 фінансовий рік. Документ отримав свою назву на честь фотографа під псевдонімом «Цезар», який у 2014 році оприлюднив шокуючі докази злочинів сирійської влади.

На відміну від попередніх санкцій, Акт Цезаря зобов’язує президента запроваджувати вже вторинні обмеження проти держав, що співпрацюють із режимом Асада. Насамперед йдеться про Іран і Росію. Ці країни сприяють режиму в частковому обході санкцій США, ЄС та Ради Безпеки ООН, надають Дамаску значну фінансову та технологічну підтримку, постачають зброю,

обладнання й комплектуючі військового призначення, вербують найманців для участі в бойових діях на боці урядових сил та несуть відповідальність за загибель мирних мешканців, руйнування цивільної інфраструктури й численні воєнні злочини. За таких обставин, як робить висновок Н. Шпанько, санкційна політика США щодо Сирії є одним з механізмів стримування диктаторського режиму від застосування сили проти власного народу, підтримки міжнародного тероризму та розробки зброї масового ураження. Це дозволило ізолювати Асада на міжнародній арені, і підірвати його економічний, фінансовий та військовий потенціал, уникнувши при цьому широкомасштабної інтервенції після виснажливих війн в Іраку і Афганістані [18, с. 41–45].

Разом з цим, експерт з міжнародної політики аналітичного центру «Український інститут майбутнього» Ілія Куса відзначав, що коли на початку 2020 р. між Туреччиною та РФ загострилися відносини довкола війни в Сирії (у лютому 2020 р. в результаті авіаударів у сирійській провінції Ідліб, які приписують сирійським та російським ВПС, загинули 36 турецьких військових, причому сама російська сторона заперечила нанесення ударів, натомість заявивши, що намагалася зупинити вогонь сирійських сил, і сама розкритикувала Туреччину за присутність у цьому районі без попередження) США, як і більшість країн-членів НАТО (при тому, що Туреччина також входить Альянсу) сприйняли цю подію досить стримано та обережно: «У НАТО від ситуації в Ідлібі передбачувано самоусунулися, відмовившись допомагати Туреччині в її сирійських авантюрах. А в Штатах підтримали Туреччину поки що на словах. Короткочасна суперечка між РФ і Туреччиною щодо Ідлібу – недостатній привід, щоб Штати раптово кинулися в Сирію», тим паче, як припускав аналітик, і так вже розпочалися на той момент дипломатичні перемовини між сирійським урядом, турецькою та російською сторонами щодо розмежування сфер впливу у цій північно-західній провінції

Сирії, адже військовим шляхом вирішувати виниклі між собою суперечності жоден із названих гравців не хотів, тим паче на тлі загрози постійних нападів на регіон терористів з «Аль-Каїди» (і справді, як виявилось згодом, такі перемовини мали місце) [3].

Однак інколи у прогнозах українських дослідників та експертів щодо дій США у Сирії траплялися й помилкові прогнози. Наприклад, коли 11 квітня 2018 р. тодішній президент США Дональд Трамп на своїй сторінці у Twitter закликав Росію готуватися до майбутнього ракетного удару в Сирії (опублікував він це у відповідь на заяви російської сторони про готовність збивати американські ракети й атакувати точки їх запуску), керівник Центру військово-правових досліджень Олександр Мусієнко вважав удар США по Сирії малоімовірним – мовляв, якщо такі речі справді готуються, про них не писатимуть напередодні публічно [10]. Втім вже 14 квітня 2018 р., починаючи з 04:00 ранку за сирійським часом, США, Франція та Велика Британія здійснили серію військових ударів по об'єктах Сирії, в яких діяли пілотовані літаки та корабельні ракети. Під приводом того, що ракетні удари стали відповіддю на застосування 7 квітня 2018 р. хімічної зброї проти мирного населення в місті Дума у Східній Гуті, у чому звинуватили уряд Башара Асада, коаліційні сили здійснили запуск 120 ракет, унаслідок чого були знищені три об'єкти: науковий центр, де розроблялася хімічна зброя, база її зберігання та розміщення, а також військовий командний пункт [13].

Зрештою, були й експерти, які передбачали такий перебіг подій напередодні їх початку. Наприклад, заступник директора Інституту світової політики Микола Белєсков вбачав певний потенціал для початку бойових дій в Сирії між Сполученими Штатами Америки і Росією, який врешті міг перерости в більше протистояння: «Я думаю, американська розвідка має можливість знайти такі цілі, де, скоріше за все, росіян немає, але можна буде таким чином нанести удар по військовій інфраструктурі. Другий момент: я

думаю, є відповідна телефонна лінія, яку можуть задіяти, як задіювали минулого року під час нанесення ударів. Росіян фактично попередили, що будуть наноситися удари», – припускав аналітик [10].

Крім того, дослідниця Наталія Пітей стверджувала, що ще на початку жовтня 2015 р. Б. Обама оцінював російський спосіб ведення військової кампанії в Сирії «рецептом катастрофи», американська сторона припинила будь-яку військову співпрацю з РФ в Сирії, Кремль у Вашингтоні сприймали як союзника режиму Б. Асада, якого Б. Обама неодноразово закликав залишити владу, а у жовтні 2016 р. США в односторонньому порядку припинили будь-які американсько-російські переговори щодо Сирії на тлі повторного нападу сирійських урядових та російських військ на Алеппо [9, с. 88]. Вірогідність збройного протистояння зріс і після того, коли, за спостереженням Світлани Пик, з весни 2017 р. (вже з початком президентства Дональда Трампа) американці почали створювати військові бази на території Сирії (переважно північно-східні райони), яких до 2020 р. налічувалося десять, що викликало критику з боку президента Б. Асада та його союзників, оскільки бази розташовані поблизу основних нафтових родовищ країни і контролюють підходи до них, а ще одна – на півдні (провінція Хомс) – контролює кордон Сирії з Іраком [8, с. 308]. Щоправда, як підсумовувала Анастасія Пархомчук, у своїй політиці в Сирії Дональд Трамп врешті зосередився на боротьбі з Ісламською Державою, значною мірою залишаючи осторонь інші проблеми, в тому числі й загострення відносин з РФ, а також гуманітарну кризу та військові дії турецької армії проти курдських сил [6; 7, с. 223]. Дмитро Кудінов також наголошував, що одним із ключових напрямків американської дипломатії щодо Сирії після 2011 р. власне і була боротьба з тероризмом як головний імператив американської присутності у регіоні, особливо в контексті боротьби із «Ісламською державою» [5, с. 151]. Схожі думки висловлював й Ігор Черкес, який, щоправда, крім того, що констатував, що щодо Сирії США

обрали стратегію обмеженої тактичної інтервенції заради боротьби проти тероризму, додавав, що вона супроводжувалася й підтримкою поміркованої сирійської опозиції та наданням гуманітарної допомоги [17, р. 424]. Втім для дослідниці Василіси Бондаренко американська позиція щодо війни в Сирії була й частиною глобальніших процесів – боротьби за вплив у загалом близькосхідному регіоні із геополітичним трикутником «Китай-Іран-Росія» [1].

Врешті, дослідники Віталій Разіцький та Вікторія Петренко відзначали, що від самого моменту загострення внутрішньої ситуації в Сирії американське керівництво запропонувало дипломатичний шлях розв'язання конфлікту. Головною метою США була ліквідація терористичних угруповань, що діяли на території країни. За задумом Вашингтона, дипломатичне вирішення сирійської кризи мало відбуватися без участі Ірану та передбачало поступове усунення від влади режиму Б. Асада. Водночас адміністрація Б. Обама була готова піти на певні поступки: різке повалення режиму через ескалацію могло б дестабілізувати роботу державних інституцій і спричинити хаос. Проте Саудівська Аравія, Катар і Туреччина наполягали на негайній відставці Б. Асада й займали в цьому питанні непохитну позицію [11, с. 275].

Як зауважували науковці, американська делегація була серед учасників Женевської зустрічі Міжнародної групи вирішення сирійської кризи, за результатами якої було підкреслено важливість того, щоб усі сторони конфлікту дотримувалися шестипунктного плану врегулювання кризи, викладеного в Резолюціях РБ ООН № 2042 і 2043 [11, с. 275]. Водночас ще одним напрямком стратегії американського уряду в Сирії, який виділили автори розвідки, була фінансова підтримка нерадикальної сирійської опозиції. Загалом, характеризуючи американську матеріальну підтримку в Сирії у 2011–2024 рр., В. Разіцький та В. Петренко відзначали, Вашингтон надав сирійським опозиційним силам стабілізаційну підтримку обсягом 1,3 млрд

доларів. Крім того, з 2012 року США спрямували понад 17,8 млрд доларів гуманітарної допомоги населенню Сирії. Станом на 2024 рік американську гуманітарну допомогу отримували 16,7 млн людей із загальних 25,5 млн населення Сирії [11, с. 276].

Іншою характерною рисою американського підходу до сирійської громадянської війни від самого її початку було прагнення уникнути перекидання власних військ і проведення наземних операцій на території Сирії. Прикметною у цьому контексті, на переконання дослідників, була реакція Вашингтона на застосування режимом Б. Асада хімічної зброї проти опозиційних сил і мирного населення у 2013 р. Адміністрація Б. Обами, шукаючи компромісного рішення, спершу заявила, що навіть у разі початку удару по Сирії мова йтиме не про завдання повалення режиму Б. Асада, а виключно про ліквідацію хімічної зброї, а втім коли РФ запропонувала вивезення всієї хімічної зброї з території Сирії, таку ідею у Вашингтоні швидко підтримали, знявши з порядку денного й питання американського вторгнення [11, с. 276–277]. Лише подальший перебіг сирійської громадянської війни, як констатували В. Разіцький та В. Петренко, змусив керівництво США скоригувати свої плани щодо можливого розміщення американських військ у цій країні. У 2014 р. Конгрес США ухвалив програму підготовки та оснащення сирійських сил, надавши президенту повноваження й фінансування для тренування та забезпечення летальною зброєю формувань сирійської опозиції, зокрема Сирійської опозиційної армії та курдських збройних підрозділів.

На 2015 рік було передбачено виділення 500 млн доларів для підготовки 3 000 сирійських бійців, а також додаткових 80 млн доларів на проведення американським урядом військових операцій у Сирії. У 2016 р. планувалося навчити вже 5 400 сирійських солдатів, і Вашингтон виділив на це 600 млн доларів [11, с. 277]. Врешті, В. Разіцький та В. Петренко зауважували, що з

2015 р. Штати, надалі надаючи перевагу зусиллям з врегулювання війни у Сирії дипломатичним шляхом, все ж пішли й на введення обмеженого військового контингенту (близько 800 військовиків) з метою протистояння підрозділам «Ісламської держави» та іншим подібним терористичним організаціям, розпочавши військову операцію під кодовою назвою «Внутрішня рішучість». У підсумку американський обмежений, але військовий, чинник, посприяв тому, що вже у 2016 р. в Сирії знизилися темпи бойових дій, покращилась гуманітарна ситуація в цій країні та продовжилися мирні переговори під егідою ООН.

Обраний наприкінці 2016 р. новий президент США Дональд Трамп, як і його попередник Б. Обама, продовжував у Сирії робити ставку на використання сил спеціальних операцій для ліквідації тамтешніх терористичних груп при одночасному застосуванні розвідки та авіації та при паралельному фінансуванні та військовій підтримці опозиційним до режиму Б. Асада Вільній сирійській армії, Південному фронту Вільної сирійської армії, Сирійським демократичним силам (їх основу складають курдські військові формування) [11, с. 278]. Дії США в Сирії стали ще рішучішими після застосування навесні 2017 р. військами режиму Б. Асада хімічної зброї проти опозиційних сил. На переконання дослідників, саме цей факт змусив адміністрацію Д. Трампа ухвалити рішення завдати ракетного удару по авіабазі сирійських ВПС, і ці дії Білого дому отримали підтримку Великої Британії та Німеччини. Узгоджена реакція США та їхніх союзників на воєнні злочини режиму Б. Асада ще більше переконала американське керівництво в необхідності усунення сирійського режиму й заміни його демократично обраним урядом. Однак подальші дії Вашингтона щодо сирійського питання виявилися далеко неоднозначними, як-от оголошення у січні 2018 р. Д. Трампом про виведення більшості американського обмеженого військового контингенту зі Сирії під приводом завершення завдання зі знищення

«Ісламської держави». В результаті така поспішність призвела, як стверджували В. Разіцький та В. Петренко, до виникнення політичного вакууму, який оперативно заповнили інші сили, почасти налаштовані протилежно до інтересів США, а також послаблення позицій досі союзних Штатам курдів (яким до кінця 2017 р. завдяки американській підтримці якраз лише вдалося повністю оволодіти північно-східною частиною країни на схід від Євфрату) – під тиском турецьких збройних сил та підтримуваної Анкарою Вільної сирійської армії вони були змушені відступити з низки регіонів [11, с. 279]. Врешті такі дії США, як підсумовували дослідники, дещо підірвали довіру до них зі сторони союзників в регіоні, і Штатами так і не було сформульовано чіткої, зрозумілою та збалансованої військово-політичної стратегії, і дуже прикметно, що навіть падіння режиму Б. Асада в Сирії у грудні 2024 р. адміністрація Дж. Байдена з одного боку оцінювала позитивно та як «історичну можливість» для сирійців побудувати краще майбутнє, але разом з тим стверджували, що йдеться і про «ризикований момент», оскільки в результаті владу в Дамаску захопила повстанська група Хаят Тахрір аш-Шам (ХТШ), яка з 2018 р. визнана в США, ЄС та ООН як терористична організація [11, с. 280–281].

Висновки. Таким чином, оцінки українських дослідників переважно стосувалися ключових підходів різних президентських адміністрацій США до сирійської кризи: від спроб підтримати помірковану опозицію, стримати застосування хімічної зброї та сформувати антитерористичну коаліцію – до ударів у відповідь на злочини режиму Башара Асада та поступового перегляду американської стратегії на Близькому Сході. Можна ствердити, що частина українських науковців вказували на той факт, що нерішучість окремих кроків Вашингтона сприяла посиленню впливу Росії, Ірану й «Хезболли», що забезпечило Башару Асаду збереження влади та продовження репресій, тоді як недостатня підтримка помірної опозиції створила умови для зростання

радикальних угруповань. Крім того, українські автори загалом сходяться на тому, що політика США була непослідовною, а її обмеженість посилила гуманітарну катастрофу й змінила баланс сил у регіоні на користь авторитарних гравців.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В. Сучасний огляд на геополітичний трикутник Китай-Іран-Росія у контексті контрбалансу сили США у регіоні Близького Сходу. *Політикус: наук. журнал*. 2023. № 4. С. 113–120. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-4.18>
2. Денисенко А. Політика Сполучених Штатів Америки щодо військово-політичного конфлікту у Сирії. *Емінак*. 2015. Вип. 4. С. 104–110.
3. Ілія Куса: На саміті щодо Сирії Туреччина і РФ домовляться про розділення впливу в регіоні. *Український інститут майбутнього*. 2020. 24 лютого. URL: <https://uifuture.org/publications/25315-iliya-kusa-na-samiti-shodo-syrii-turechuna-i-rf-domovlatsa-pro-zony-vp/>
4. Крижанівський С. Геополітика і геоекономіка війни в Сирії: гравці, інтереси, стратегії. *Незалежний культурологічний часопис "І"*. 2015. URL: https://www.ji-magazine.lviv.ua/2015/Kryzhanivskyj_Geopolit_vijny_v_Sirii.htm
5. Кудінов Д. Міжнародні реакції США: американська стратегія щодо Сирії й її відлуння в українському кейсі *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2024. Т. 35 (74). № 2. С. 151. (с. 149 – 154) DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/2.23>
6. Пархомчук А. Здобутки і прорахунки близькосхідної політики адміністрації Д. Трампа. *Регіональні студії*. 2023. № 34. С. 163–169. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.34.28> .

7. Пархомчук А.Д. Політика США на Близькому Сході за президентства Дональда Трампа. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 291 “Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії” (29 – “Міжнародні відносини”). Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2023. 262 с.
8. Пик С. Зовнішня політика адміністрації президента Д. Трампа на Близькому Сході (специфіка прийняття рішень). *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Випуск 4. С. 304–311. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.42.40>
9. Пітей Н. Засади зовнішньої політики адміністрації Барака Обама: російський контекст. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*. 2018. № 3 (39). С. 83–89. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2018.3\(39\).193570](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2018.3(39).193570)
10. Проти Путіна утворилась коаліція – Береза про ситуацію в Сирії. *Радіо Свобода*. 2018. 12 квітня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29160779.html>
11. Разіцький В., Петренко В. Політика США в Сирії під час громадянської війни (2011–2024). *Історія та археологія*. 2025. № 1. С. 274–283. DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-hist-2025-1-25>
12. Сівак М.В. “Політика США на Близькому Сході та Центральній Азії”. Спеціальність 291 “Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії” ОП «Міжнародні комунікації та медіації в умовах конфліктного регулювання». ДонНУ імені Василя Стуса, Вінниця, 2022. 75 с.
13. США, Британія та Франція завдали авіаударів по Сирії. *Європейська правда*. 2018. 14 квітня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/04/14/7080415/>
14. Тригуб П., Віхоть В. Близькосхідна політика США на сучасному етапі. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра

Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”]. Серія: Історія. 2014. Т. 241. Вип. 229. С. 80–84.

15. Фесенко М. Зовнішня та безпекова політика США і Франції: трансатлантичний вимір. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. 2016. № 9. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2764

16. Худолій А. Зовнішня політика США у світлі сирійського конфлікту. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Серія: Політологія. 2014. Т. 228. Вип. 216. С. 52–55.

17. Черкек І. Strategic and tactical dimensions of US foreign policy: the Ukrainian and Syrian cases. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2025. Т. 36 (75). № 1. pp. 421–425. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2025/1.59>

18. Шпанько М. О. Політика США щодо Сирії у 2011–2021 рр. *Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць*. Київ, 2022. Випуск 177–178 (№ 11). С. 41–45.